

TADEUSZ J. ZIELIŃSKI

Rocznik Teologiczny
LXI – z. 4/2019
s. 853-856
DOI: 10.36124/rt.2019.40

**Konferencja
Rzecznika Praw Obywatelskich
i Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej
w Warszawie
pt. „(Nie)zapomniane cmentarze”
(23 października 2019)**

**The conference of the Ombudsman
and the Christian Theological Academy in Warsaw
entitled: “(Un)forgotten cemeteries” (23 October 2019)**

Do istotnych przejawów dziedzictwa kulturowego każdego państwa, a przede wszystkim do kręgu pomników pamięci o poprzednich pokoleniach, należą cmentarze. Obok nekropolii najlepiej utrwalonych w świadomości społecznej oraz nekropolii wciąż użytkowanych znajduje się duża liczba cmentarzy zapomnianych i w dużym stopniu lub całkowicie zniszczonych. Szacuje się, że na terenie Polski jest ponad 10 000 nieruchomości cmentarnych (głównie ewangelickich, żydowskich, prawosławnych, niemieckich i ukraińskich) pozbawionych odpowiedniej opieki i ochrony. W efekcie obiekty te w sposób nieodwracalny niszczone i znikają z pejzażu kulturowego naszego kraju. Brak działań mających na celu zachowanie tych szczególnych elementów spuścizny narodowej niekiedy umożliwia przeznaczenie dawnych miejsc pochówków m.in. na cele komercyjne, mieszkalne, sportowe a nawet przemysłowe.

Ochrona cmentarzy nie ma jednak wyłącznie wymiaru historycznego i kulturowego. Prawo do godnego pochówku i niezakłóconego spoczynku zmarłych należy do katalogu doniosłych praw człowieka. I to nie tylko

człowieka, który odszedł, ale także jego bliskich, następnych pokoleń i środowiska, w którym wzrastał i które ma prawo do trwałej pamięci. Z tego względu Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich przeprowadziło w ostatnich latach serię konsultacji społecznych i spotkań eksperckich, których celem było ustalenie stanu faktycznego i prawnego zagrożonych nekropolii. Formą kontynuacji tych działań była konferencja zorganizowana 23 października 2019 r. wspólnie przez Rzecznika Praw Obywatelskich i Chrześcijańską Akademię Teologiczną w Warszawie.

Celem konferencji urządzonej w siedzibie ChAT było przeprowadzenie dyskusji i rozszerzenie stanu wiedzy w odniesieniu do cmentarzy w Polsce, którym nie zapewnia się odpowiedniej ochrony. Organizatorom konferencji zależało przede wszystkim na ustaleniu kierunków działania służących poprawie sytuacji tych nekropolii. Podjęto dyskusję na temat potrzeby zmian w przepisach prawa, które mogą służyć bardziej skutecznej ochronie zagrożonych obiektów. Celem spotkania było także inspirowanie się przez zebranych do ściślejszej współpracy w zakresie egzekwowania działań ochronnych od zobowiązanych i uprawnionych podmiotów publicznych.

W konferencji wzięło udział ponad 130 osób, w tym reprezentanci kościołów i innych związków wyznaniowych, instytucji publicznych i pozarządowych, m.in. Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Lasów Państwowych, Polskiego Towarzystwa Historycznego, Muzeum Wojska Polskiego, Stowarzyszenia Historyków Wojskowości. Obrady otworzyli rektor ChAT ks. prof. dr hab. Bogusław Milerski oraz Rzecznik Praw Obywatelskich dr hab. Adam Bodnar. W swoich wystąpieniach wprowadzili zebranych w główne wątki debetowanej problematyki. W części wstępnej głos zabrali przedstawiciele środowisk religijnych, m.in. ks. biskup Jerzy Samiec – zwierzchnik Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP i prezes Polskiej Rady Ekumenicznej, naczelny rabin Polski pan Michael Schudrich, ks. mitrat dr Adam Misijuk – delegat J.E. Metropolity prof. Sawy (Hrycuniaka), zwierzchnika Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz siostra dr Katarzyna

Więcek – przedstawicielka Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski. W gronie reprezentantów Kościołów znaleźli się także m.in. ks. abp prof. Jerzy (Pańkowski), prorektor ds. nauki ChAT, Prawosławny Ordynariusz Wojska Polskiego i zwierzchnik prawosławnej diecezji wrocławsko-szczecińskiej oraz ks. abp dr hab. Jakub (Kostiuczuk), prof. ChAT, zwierzchnik prawosławnej diecezji białostocko-gdańskiej.

W części konferencji poświęconej ochronie prawnej dawnych cmentarzy wystąpili m.in. prof. Hubert Izdebski (Uniwersytet SWPS), prof. Jacek Sobczak (sędzia Sądu Najwyższego w stanie spoczynku), dr hab. Paweł Borecki (Uniwersytet Warszawski), Bartosz Skaldawski (dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa), Anna Chciałowska (UKSW), radca prawny Adam Kuczyński. Sesję moderował prof. Tadeusz J. Zieliński (ChAT).

Drugi segment konferencji odnosił się do dobrych praktyk w zakresie ochrony opuszczonych i zaniedbanych nekropolii. Prezentowali je m.in. Monika Kajalidis (członkini Komisji Rabinicznej ds. Cmentarzy, koordynatorka projektu „Oznakowanie cmentarzy żydowskich w Polsce”), Maciej Lipiński (prezes Fundacji „Kamienie Niepamięci”, przedstawiciel stowarzyszeń zajmujących się ochroną cmentarzy ewangelickich na terenie Polski), Edward Marszałek (rzecznik prasowy regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krośnie), Szymon Modrzejewski (kamieniarz, przewodniczący Stowarzyszenia Magurycz zajmującego się m.in. ratowaniem zabytków sztuki sepulkralnej oraz porządkowaniem cmentarzy wszystkich wyznań), Grażyna Staniszevska (była europosłanka i przewodnicząca Stowarzyszenia Przyjaciół Bielska i Podbeskidzia), Michał Klukowski (referent prawny Kościoła Grekokatolickiego w Polsce), prof. Janusz T. Maciuszko (ChAT). Panel dyskusyjny moderował radca prawny Adam Kuczyński.

Obrady zostały podsumowane przez dr Annę Machińską, zastępczynię Rzecznika Praw Obywatelskich oraz prof. Tadeusza J. Zielińskiego, prorektora ds. spraw kształcenia i rozwoju ChAT, który był koordynatorem wydarzenia z ramienia uczelni. Z ramienia Biura RPO

przygotowaniami do konferencji kierowali dyrektor Barbara Imiołczyk i pani Joanna Troszczyńska-Reyman. Organizatorzy zapowiedzieli, iż będą zabiegać o opublikowanie wypowiedzi przedstawionych w trakcie obrad.

W toku dyskusji podkreślano aspekty społeczne, prawne i edukacyjne obowiązku troski o zapomniane cmentarze. Wskazywano, że działania mające na celu ochronę wszystkich miejsc pochówku są wyrazem niezbędnego dla dobrostanu każdego społeczeństwa humanizmu. Imperatyw zaangażowania w tę sprawę dobrze puentuje przypomniana w trakcie obrad instrukcja Komisji Episkopatu do Spraw Sztuki Kościelnej z 1987 r. dotycząca ochrony cmentarzy, w której czytamy: „Należy zadbać o zachowanie cmentarzy, nagrobków zabytkowych i historycznych innych wyznań czy narodowości, by były świadectwami chrześcijańskiego szacunku dla każdego człowieka, tolerancji i braterstwa. Ich zachowanie może budować porozumienie międzyludzkie i międzynarodowe oraz inspirować ochronę polskich cmentarzy poza granicami kraju. Wszelkie poczynania zmierzające do likwidacji tych obiektów należy uznać za sprzeczne ze sprawiedliwością i duchem chrześcijańskim. Rozbieranie starych, zabytkowych grobowców, wykorzystywanie ich elementów oraz detali jak: płyty, krzyże, tablice itp. do budowy nowych jest niedopuszczalne i nieetyczne”.

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXI

Zeszyt 4

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2019

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Sławik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ChAT – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

bp prof. dr hab. Wiktor Wysoczański, ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

prof. dr hab. Atanolij Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Skład komputerowy – Jerzy Sojka

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]
PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.
All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission
and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowego ChAT

ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55

Nakład: 100 egz., objętość ark. wyd.: 12,6

Druk: druk-24h.com.pl

ul. Zwycięstwa 10,

15-703 Białystok

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

- KALINA WOJCIECHOWSKA, *Rekontekstualizacja i reinterpretacja Psalmu 18[17], 5a i Ps 16[15], 8-11 w kazaniu Piotra w Dz 2, 22-33*..... 587
- JERZY OSTARCZUK, *Кириллическое рукописное Евангелие-апракос конца (втор. пол.?) XII в.: Национальная библиотека св. Кирилла и Мефодия в Софии № 25, Одесский Археологический музей № 59625 и Библиотека Российской академии наук в Санкт-Петербурге № 4.5.22. Проблема типологической классификации*..... 611
- СЕРГЕЙ ШУМИЛО, *Участие в антиуниинном сопротивлении в Украине игумена Афонского Пантелеимонова монастыря архимандрита Матфея и его связи с Иоанном Вишенским и Киприаном Острожаниным*..... 631
- ANDRZEJ BACZYŃSKI, *Trynitarny wymiar tajemnicy Kościoła* 651
- ARTUR ALEKSIEJUK, *Naukowo-badawcza eksploracja ludzkich zarodków w dyskursie bioetyczno-teologicznym wybranych Kościołów ewangelicko-reformowanych*..... 675
- JAKUB KOSTIUCZUK, *Dlaczego prawosławni świętowali Wielkanoc tydzień później?* 723
- ZBIGNIEW KAŻMIERCZAK, *Niepewność poznawcza jako element liberalnego kwakryzmu* 743
- RENATA NOWAKOWSKA-SIUTA, *Autopercepcje przyszłych nauczycieli w konfrontacji z funkcjami i zadaniami współczesnego uniwersytetu* 763
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Nauczanie religii a kwestia neutralności światopoglądowej i świeckości szkoły w Polsce* 785

MATERIAŁY

- BOGUSŁAW MILERSKI, *Kazanie inauguracyjne (J 1, 1-5)* 811
- JOANNA TOKARSKA-BAKIR, *Odwaga* 817
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Dwa międzywojenne projekty ustaw o uznawaniu związków religijnych w Polsce* 825

RECENZJE

- Orłowski, Mariusz. 2018. *Puławscy zielonoświątkowcy. Kościół Chrześcijań-
jan Wiary Ewangelicznej w Puławach w latach 1991-1995*. Warszawa:
Wydawnictwo Naukowe Semper, ss. 115 (JAN MIRONCZUK)..... 833
- Stella-Sawicki, Marek A. 2018. *A Contextual Chronology of The Sovereign
Military Hospitaller Order of St John of Jerusalem of Rhodos and of
Malta. Defence of the Faith and humble Service of the Poor and the Sick
1099-2018 A.D. Without a final chapter*. Londinium: MSS Consulting
London, ss. 500 (ANDRZEJ F. DZIUBA)..... 837

KRONIKA

- IV Studencko-Doktorancka Konferencja Naukowa Teologów (7-8 czerwca
2019)* (ARTUR JEMIELITA)..... 845
- Inauguracja roku akademickiego 2019/2020 (3 października 2019)*
(JERZY BETLEJKO)..... 849
- Konferencja Rzecznika Praw Obywatelskich i Chrześcijańskiej Akademii
Teologicznej w Warszawie pt. „(Nie)zapomniane cmentarze” (23 paź-
dziernika 2019)* (TADEUSZ J. ZIELIŃSKI)..... 853
- Konferencja naukowa: „Ulryk Zwingli. 500 lat Reformacji w Zurychu”
(6 listopada 2019)* (RAFAŁ MARCIN LESZCZYŃSKI, AGNIESZKA TERESA
TYS)..... 857
- Wykaz autorów 860
- Recenzenci „Rocznika Teologicznego” w roku 2019 861

Contents

ARTICLES

- KALINA WOJCIECHOWSKA, *Recontextualization and Reinterpretation of Psalm 18 [17]:5a and Psalm 16 [15]:8-11 in Peter's First Speech (Acts 2:22-33)*..... 587
- JERZY OSTAPCZUK, *Cyrillic Lectionary Gospel Manuscript from the end (2nd half?) of 12th century: Cyril and Methodius National Library of Bulgaria No 25, Odessa Archaeological Museum No 59625 and Library of Russian Academy of Science in Saint-Petersburg No 4.5.22. Typological Classification*..... 611
- SERGEJ ŠUMILO, *Participation in the Anti-Union Resistance in Ukraine of the Abbot of the Athos Panteleimon Monastery Archimandrite Matthew and the Aphonites John Vishensky and Kiprian Ostrozhnin*..... 631
- ANDRZEJ BACZYŃSKI, *The Trinitarian Dimension of the Mystery of the Church*..... 651
- ARTUR ALEKSIEJUK, *Scientific Exploration into Human Embryos in the Bio-ethical Discourse of Selected Evangelical Reformed Churches* 675
- JAKUB KOSTIUCZUK, *Why did Orthodox believers celebrate Easter a week later?* 723
- ZBIGNIEW KAŻMIERCZAK, *Cognitive Incertitude as an Element of Liberal Quakerism* 743
- RENATA NOWAKOWSKA-SIUTA, *Agency and communion. Future teachers' self-perceptions in confrontation with functions and tasks of contemporary University* 763
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Teaching of religion and the issue of worldview neutrality and secular character of schools in Poland*..... 785

MATERIALS

- BOGUSŁAW MILERSKI, *Inaugural sermon (Joh. 1:1-5)*..... 811
- JOANNA TOKARSKA-BAKIR, *Courage*..... 817
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Two interwar bills on the recognition of religious associations in Poland* 825

REVIEWS

- Orłowski, Mariusz. 2018. *Puławscy zielonoświątkowcy. Kościół Chrześcijań-
jan Wiary Ewangelicznej w Puławach w latach 1991-1995*. Warszawa:
Wydawnictwo Naukowe Semper, pp. 115 (JAN MIRONCZUK) 833
- Stella-Sawicki, Marek A. 2018. *A Contextual Chronology of The Sovereign
Military Hospitaller Order of St John of Jerusalem of Rhodos and of
Malta. Defence of the Faith and humble Service of the Poor and the Sick
1099-2018 A.D. Without a final chapter*. Londinium: MSS Consulting
London, pp. 500 (ANDRZEJ F. DZIUBA) 837

CHRONICLE

- IV Student-Doctoral Scientific Theological Conference (7-8 June 2019)*
(ARTUR JEMIELITA) 845
- Inauguration of the academic year 2019/2020 (3 October 2019)*
(JERZY BETLEJKO) 849
- The conference of the Ombudsman and the Christian Theological Academy
in Warsaw entitled: "(Un)forgotten cemeteries" (23 October 2019)*
(TADEUSZ J. ZIELIŃSKI) 853
- Scientific conference: "Ulrich Zwingli. 500 years of the Reformation in
Zurich" (6 November 2019)* (RAFAŁ MARCIN LESZCZYŃSKI, AGNIESZKA
TERESA TYS) 857
- List of authors 860
- List of reviewers of "Theological Yearbook" in 2019 861

Wykaz autorów

Kalina Wojciechowska, k.wojciechowska@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Jerzy Ostapczuk, jostap@wp.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa.

Sergej Šumilo, sergshumilo@gmail.com, 126 Velyka Vasyl-kivska St., office 1, Kyiv, Ukraine, 03150

Andrzej Baczyński, xbaczynski@op.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Artur Aleksiejuk, a.aleksiejuk@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Jakub Kostiuczuk, abpjakub@orthodox.bialystok.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Zbigniew Kaźmierczak, zkazmierczak@gmail.com, Uniwersytet w Białymstoku, Instytut Filozofii, Pl. NZS 1, 15-420 Białystok

Renata Nowakowska-Siuta, r.nowakowska@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Tadeusz J. Zieliński, tjz@onet.eu, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Joanna Tokarska-Bakir, joanna.tokarska-bakir@ispan.waw.pl, Instytut Sławytyki PAN, ul. Bartoszewicza 1b m. 17, 00-337 Warszawa